

VEILEDER

Vurdering av forsvarlighet i arbeidstids- ordninger for leger i sykehus

Innhold

Innledning	3
Arbeidstidsordningen	4
Vernebestemmelser	5
Unntak fra vernebestemmelsene	6
Forsvarlige arbeidstidsordninger	7
Utarbeidelse av arbeidsplaner	9
Roller og ansvar i arbeidstidsplanleggingen	10
Medvirkning i forsvarlighetsvurderingene	11
Når skal det gjøres forsvarlighetsvurderinger?	12

Innledning

Spekter og Legeforeningen var i hovedoppgjøret 2022 enige om følgende:

«De sentrale parter er enige om at alle arbeidstidsordninger skal være forsvarlige, og minner om ansvaret som påhviler sentrale og lokale parter som følge av det som er avtalt i overenskomsten. De lokale parter skal årlig evaluere og vurdere forsvarligheten av gjeldende arbeidstidsordninger herunder § 3.6.3 tredje og fjerde ledd. I dette arbeidet skal det særlig vurderes intensitet i vaktordningene.»

På bakgrunn av dette har Spekter og Legeforeningen i fellesskap utarbeidet dette dokumentet om vurdering av forsvarlighet i arbeidstidsordninger for leger.

Arbeidstids- ordningen

Med hjemmel i arbeidsmiljøloven § 10-12 (4) har partene i den sentrale delen av overenskomsten (A2 § 3.1 merknad) avtalt unntak fra lovens arbeidstidskapittel.

Overenskomstens vernebestemmelser setter videre rammer for arbeidstiden enn det som følger av arbeidsmiljølovens arbeidstidskapittel, og overenskomsten åpner også for at arbeidstid ut over disse rammene kan avtales mellom de lokale parter i helseforetaket, jf. arbeidsmiljøloven § 10-12, nr. 4.

Legers alminnelige arbeidstid skal i gjennomsnitt ikke overstige 37,5 timer per uke og at minst 20 timer i gjennomsnitt per uke skal legges i tiden 07.00 og 17.00 i ukens 5 første

dager. Det kan pålegges fast utvidelse av den alminnelige arbeidstid med inntil 2,5 timer i gjennomsnitt per uke, jf. A2 § 3.2 (PUA). Legens vaktordning og/ eller lokal avtale er avgjørende for om legen har 38 eller 40 timers uke, se A2 § 3.2, punkt 6 og 7. Den enkelte lege kan gjøre avtale om utvidet tjeneste og arbeidstid (UTA) utover dette, jf. A2 § 3.2 (UTA).

Det følger av henholdsvis arbeidsmiljøloven og helselovgivningen at det alltid skal foretas en vurdering av om arbeidstidsordningen for den enkelte lege er arbeidsmiljømessig og helsefaglig forsvarlig.

Vernebestemmelser

I den sentrale delen av overenskomsten (A2 § 3.6.3) er det avtalt at følgende vernebestemmelser gjelder, med mindre partene lokalt i helseforetaket blir enige om annet:

- Arbeidsplaner skal settes opp og rullere etter et fast mønster basert på antall leger i vaktstellet.
- Arbeidstiden kan gjennomsnittsberegnes.
- Rammer for arbeidstid:
 - Et vaktløgn skal ikke overstige 19 beregnede timer.
 - Ukentlig arbeidstid skal ikke overstige 60 beregnede timer.
- Krav til hviletid:
 - Mellom to arbeidsperioder skal det være en arbeidsfri periode på minimum 8 timer
 - Minimum 10 timer mellom to planlagte arbeidsperioder til stede på arbeidsplassen
 - I tillegg krav til 8 timer hvile (i betydningen ikke aktivt arbeid) i hvert døgn (i gjennomsnitt i arbeidsplanperioden).
 - 28 timer sammenhengende fritid (i betydningen helt fri) hver uke.

Unntak fra vernebestemmelsene

Dersom det ved etablering av arbeidsplanen viser seg et behov for arbeidstid utover grensene i vernebestemmelsene i overenskomstens del A2 3.6.3, kan dette avtales skriftlig mellom partene i det enkelte helseforetak. Med mindre partene lokalt er enige om annet, inngås slik avtale mellom foretakstillitsvalgte og ledelsen i helseforetaket.

I avtalen om unntak fra vernebestemmelsene skal det fremkomme hvilke vernebestemmelser det gjøres unntak fra, samt opplyses om de vurderingene av forsvarlighet for den enkelte lege og pasientbehandlingen som er lagt til grunn. Det skal fremkomme synspunkter fra begge lokale parter og gjøres i tilknytning til prosessen med etablering, endring og oppsigelse av arbeidsplaner jf. A2 § 3.4 eller lokal B-del, der dette reguleres lokalt.

Forsvarlige arbeidstidsordninger

Arbeidstidsordningene skal være slik at arbeidstakerne ikke utsettes for uheldige fysiske eller psykiske belastninger, og slik at det er mulig å ivareta sikkerhetshensyn jf. arbeidsmiljøloven § 10-2 (1).

Arbeidstidsordningene skal også være organisert slik at helsepersonell skal kunne utføre sitt arbeid i samsvar med de krav til faglig forsvarlighet og omsorgsfull hjelp som kan forventes ut fra helsepersonellens kvalifikasjoner, arbeidets karakter og situasjonen for øvrig jf. helsepersonelloven §§ 4 og 16.

Helsetjenester som tilbys eller ytes skal være forsvarlige, og arbeidsgiver skal tilrettelegge sine tjenester slik at personell som utfører tjenestene, blir i stand til å overholde sine lovpålagte plikter, og slik at den enkelte pasient eller bruker gis et helhetlig og koordinert tjenestetilbud jf. spesialisthelsetjenesteloven § 2-2.

Arbeidsplaner skal både bidra til forutsigbarhet i arbeidstakernes arbeidssituasjon og til forutsigbarhet for driften.

Ved organisering av legers arbeidstid, må det legges vekt på å planlegge og gjennomføre arbeidsperioder av forsvarlig lengde og sikre tilstrekkelig hvile. Det må også gjøres løpende vurderinger av tiltak og tilpasninger i bemanning og oppgaver underveis i planperioden.

Noen viktige punkter som bør drøftes som grunnlag for om arbeidsplanen er forsvarlig, og om det bør vurderes å endre arbeidsplanen kan være:

- Organisering av arbeidet
- Fordeling av ressursene
- Kompetansesammensetning
- Intensitet i arbeidet
- Samlet arbeidsperiode
- Forsvarlig hvile
- Pauser
- Eventuelle andre risikofaktorer
- Faglig forsvarlighet

Eksempler på momenter i forsvarlighetsvurderingen

Forsvarlighetsvurderingen må gjøres etter en helhetsvurdering av arbeidssituasjonen. Nedenfor følger noen eksempler på momenter som kan inngå i denne helhetsvurderingen. Listen er ikke uttømmende.

- Er antall arbeidstimer per arbeidsøkt, per uke og i arbeidsplanen som helhet forsvarlig?
- Hvordan er intensiteten i arbeidssituasjonen – er det uforsvarlig stort arbeidspress, som følge av gjentagende og omfattende samtidighetskonflikter, eller manglende mulighet for hvile eller kompensierende hvile dersom planlagt hviletid ikke overholdes?
- Kan summen av aktivitet i arbeidssituasjonen på dagtid og i vakt-situasjonen innebære at arbeidssituasjonen som helhet ikke er forsvarlig? Herunder også mye utrykning på hjemnevakt.
- Må det over tid tas høyde for uforholdsmessig mye overtidsbruk som følge av at det er avvik mellom antall vaktlinjer og antall tilgjengelig leger i arbeidsplanen jf. A2 § 3.6.3?
- Har vaktlaget den kompetansesammensetningen som er nødvendig for at arbeidsplanen skal være forsvarlig?

Forsvarlighetsvurdering av arbeidsplaner

Arbeidsplaner skal være forsvarlige, og det må alltid foretas en forsvarlighetsvurdering ved opprettelse og endring av arbeidsplaner.

Forsvarligheten i arbeidstidsordningen skal vurderes både der arbeidsplaner er innenfor vernebestemmelsene i overenskomstens del A2 § 3.6.3, og der de lokale parter har avtalt unntak fra vernebestemmelsene.

Konkrete vurderinger av forsvarligheten er ekstra viktig ettersom overenskomsten gir vide unntak fra arbeidstidsbestemmelsene i arbeidsmiljøloven.

Utarbeidelse av arbeidsplaner

Reglene for hvilken prosess som skal følges ved etablering av en ny arbeidsplan er avtalt mellom partene i overenskomstens del A2 § 3.4.3. Reglene gjelder med mindre annet er avtalt lokalt i det enkelte helseforetak.

Proessen består av følgende syv trinn:

7 trinn ved etablering av arbeidsplan – A2 § 3.4.3

- Trinn 1:** Arbeidsgiver skal utarbeide aktivitetsplan
- Trinn 2:** Arbeidsgiver skal utarbeide bemanningsplan
- Trinn 3:** Aktivitet og bemanningsplan gjøres tilgjengelig for tillitsvalgte
- Trinn 4:** Drøftingsmøte vedrørende behov for utvidet arbeidstid med mer
- Trinn 5:** Arbeidsgiver skal ved behov etablere avtale om utvidet arbeidstid
- Trinn 6:** Arbeidsgiver skal utarbeide arbeidsplan
- Trinn 7:** Arbeidsgiver fastsetter arbeidsplan og gjør denne kjent for enhetens leger

Roller og ansvar i arbeidstidsplanleggingen

Arbeidsgiver

Arbeidsmiljøloven, helsepersonelloven og spesialisthelsetjenesteloven legger ansvaret for forsvarlig organisering av arbeidstid på arbeidsgiver. Det er arbeidsgiver som har ansvaret for å utarbeide arbeidsplanene, og som har ansvaret for at arbeidstidsordningene er forsvarlige. Arbeidsgiver er ansvarlig for å sørge for at ansatte, tillitsvalgte og verneombud gis mulighet til å medvirke i planleggingen før arbeidsplanen endelig fastsettes.

Tillitsvalgte

Involvering av legene ved deres tillitsvalgte i etablering av arbeidsplaner er et suksesskriterium for en hensiktsmessig arbeidstidsordning. Overenskomsten forutsetter at det tilrettelegges for dialog mellom arbeidsgiver og tillitsvalgte i alle faser av arbeidstidsplanleggingen. De tillitsvalgte skal få fremlagt

ledelsens underlag for beslutninger, og gis mulighet til å bidra i dialog, diskutere og komme med innspill før ledelsen tar sine endelige beslutninger. Ved behov for unntak fra vernebestemmelsene må det inngås avtale. Med mindre partene er enige om annet, inngås slik avtale mellom foretakstillitsvalgte og ledelsen i helseforetaket.

Verneombudet

Verneombudet skal se til at arbeidet er tilrettelagt slik at arbeidstakerne kan utføre arbeidet på en helse og sikkerhetsmessig forsvarlig måte.

Verneombudet skal tas med på råd under planlegging og gjennomføring av tiltak som har betydning for arbeidsmiljøet, herunder at arbeidstidsordningene er forsvarlige med tanke på sikkerhet, helse og velferd.

Medvirkning i forsvarlighets- vurderingene

Forsvarlighetsvurderinger må gjennomføres ved etablering av nye og ved endring av eksisterende arbeidstidsordninger. Det bør også gjøres regelmessige evalueringer, for eksempel årlig, for å sikre at arbeidstidsordningen fungerer som forventet og at den ivaretar helse og sikkerhet. Dersom evalueringen viser at arbeidstidsordningen ikke er forsvarlig, må arbeidsgiver sette i verk nye tiltak.

Både forsvarlighetsvurderingen og evalueringen skal gjøres i samarbeid med verneombud, arbeidstakerne og deres tillitsvalgte.

Når skal det gjøres forsvarlighetsvurderinger?

Ved etablering av nye arbeidsplaner

I planleggingen av nye arbeidsplaner er forsvarlighetsvurderinger sentrale. Det følger av overenskomsten at arbeidsmiljølovens § 10 – 2 (1) skal legges til grunn i dette arbeidet, slik at legene blant annet ikke utsettes for uheldige fysiske og psykiske belastninger og har et fullt forsvarlig arbeidsmiljø. I utarbeidelsen av arbeidsplaner skal det også ses hen til forpliktelsene etter helselovgivningen om forsvarlig pasientbehandling.

Når forutsetningene for arbeidsplanen endrer seg

De forutsetningene som lå til grunn da arbeidsplanen ble laget, kan endre seg og gjøre at arbeidsplanen ikke lenger er forsvarlig. Det kan for eksempel være dersom det i arbeidsplanperioden skjer relevante endringer i pasientgrunnlaget, aktivitetsnivået, bemanningen eller kompetansesammensetningen. Den tillitsvalgte kan på dette grunnlaget til enhver tid kreve at arbeidsplanens forsvarlighet skal drøftes med arbeidsgiver.

Årlig vurdering

Spekter og Legeforeningen er enige om at de lokale parter årlig skal evaluere og vurdere forsvarligheten av gjeldende arbeidstidsordninger, herunder A2 § 3.6.3 tredje og fjerde ledd. Dette gjøres ved at partene på foretaksnivå møtes til en gjennomgang av arbeidsplaner med unntak fra vernebestemmelsene og de arbeidsplanene som leder og/eller tillitsvalgte mener det er behov for å vurdere nærmere. Der det er behov møtes leder og tillitsvalgte på den enkelte enhet for en gjennomgang av arbeidsplanens forsvarlighet og foretar de nødvendige endringene.